WIKIPEDIA

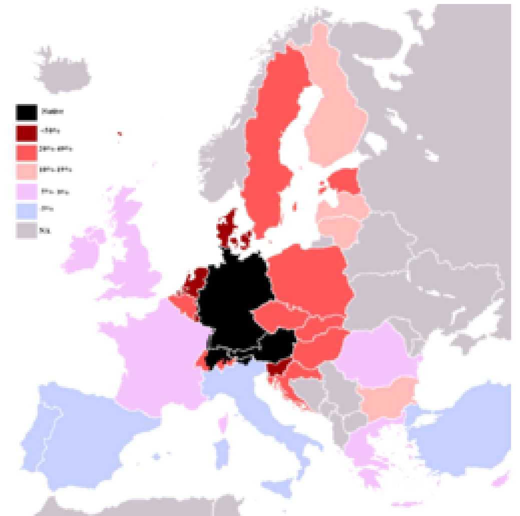
Saksan kieli

Saksan kieli (*Deutsch*, tai *die deutsche Sprache*) on indoeurooppalaisen kielikunnan germaanisen kieliryhmän länsigermaaniseen haaraan kuuluva kieli. Saksaa käytetään monessa Euroopan valtiossa ja sitä puhuu maailmanlaajuisesti äidinkielenään yli 100 miljoonaa ihmistä. Se on Euroopan unionin puhutuin kieli äidinkielisten puhujien määrällä mitattuna. Saksan kieltä opiskellaan yleisesti monissa Euroopan valtioissa, ja Suomessa se on opiskelluin kieli peruskouluissa ja lukioissa suomen, ruotsin ja englannin jälkeen vuonna 2011.[2] Tieteen yleiskielenä englanti syrjäytti saksan 1950–1960-luvulla, mutta eräillä etenkin humanistisilla aloilla saksan kielen merkitys on edelleen suuri.

Saksa muistuttaa kieliopillisesti ja sanastoltaan monella tapaa hollantia. Kirjoitettuina ne muistuttavat toisiaan enemmän kuin puhuttuina.

Saksan kieli	
Oma nimi	Deutsch
Tiedot	
Alue	Saksa Itävalta Sveitsi Belgian saksankielinen yhteisö Etelä-Tiroli, Italia
Virallinen kieli	Belgia Liechtenstein Itävalta Luxemburg Saksa Sveitsi Euroopan unioni Namibia (vähemmistökieli) Tanska (Etelä-Jyllannissa) Italia (Etelä-Tirolissa)
Puhujia	noin 100 miljoonaa
Sija	9.
Kirjaimisto	latinalainen
Kielenhuolto	Rat für deutsche Rechtschreibung[1] (Saksa, Itävalta, Sveitsi)
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	indoeurooppalaiset kielet
Kieliryhmä	germaaniset kielet länsigermaaniset kielet yläsaksalaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	de
ISO 639-2	ger (B), deu (T)
ISO 639-3	deu (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=deu)
ISO 639-3	GER (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=GER)
	Ohje

Sisällysluettelo

Saksan kielen osaaminen EU-maissa.

Historia

Saksa kuuluu länsigermaanisiin kieliin, joihin kuuluvat saksan lisäksi pohjanmerengermaaniset kielet eli englanti, hollanti, afrikaans, friisi ja alasaksa. Saksan kirjakieltä kutsutaan monesti myös yläsaksaksi (saks. *Hochdeutsch*), sillä sen perustana ovat keski- ja eteläsaksalaiset murteet, kun taas alasaksa on lähtöisin pohjoissaksalaisista murteista. Äännetasolla yläsaksan erottaa muista germaanisista kielistä niin kutsuttu 2. äänteensiirros, jossa soinnittomat klusiilit [p, t, k] ovat muuttuneet affrikaatoiksi ja frikatiiveiksi [pf, f, ts, s, x]. Esimerkkejä tästä äänteensiirroksesta ovat muun muassa: engl. *pipe*, saks. *Pfeife*; engl. *help*, saks. *helfen*; engl. *ten*, saks. *zehn*; engl. *eat*, saks. *essen*; engl. *book*, saks. *Buch*. Muita pohjanmerengermaaniset kielet yläsaksasta erottavia piirteitä ovat tämän lisäksi muun muassa nasaalikonsonantin poistuminen frikatiivin edestä (engl. *five*, saks. *fünf*) ja sama verbimuoto monikon kaikissa persoonissa (engl. *we liv**e***, *you liv**e***, *they liv**e***; saks. *wir leb**en***, *ihr leb**t***, *sie leb**en***).[3]

Saksan kielen historia jaetaan kielessä tapahtuneiden muutosten ja kirjallisten muistomerkkien perusteella eri kausiin. 700-luvulta noin vuoden 1050 tienoille ulottuvasta ajanjaksosta puhutaan muinaisyläsaksan kautena, vuosista 1050–1350 keskiyläsaksan kautena, ja vuosista 1350–1650 käytetään nimitystä varhaisuusyläsaksa. Muinaisyläsaksan kautena kirjallisuutta pitivät yllä luostarit, joissa uskonnollisia tekstejä käännettiin kansankielelle; maallisesta runoudesta mainittava on sankarirunoutta edustava Hildebrandslied. Vanhin nykyaikaan säilynyt kirja on Abrogans, joka on kirjoitettu 700-luvun jälkipuoliskolla. Keskiyläsaksan aikana tärkeitä kirjallisuuden lajeja olivat sankarieepos (esimerkiksi Nibelungein laulu), hovieepos ja minnelaulu eli ritarilyriikka. Varhaisuusyläsaksan ajalla kehittyi kirjapainotaito, joka loi menestymisen edellytykset Lutherin uskonpuhdistukselle.[4]

Slaavilaisissa kielissä saksalaisia ja Saksaa kutsutaan nimellä, jonka kantana on 'mykkää' tarkoittava sana (ven. немецкий, tš. německý, pl. niemiecki), joka on ilmeisesti alun perin tarkoittanut slaavia osaamattomia ihmisiä. Italiassa termi on puolestaan 'tedesco', joka on lainattu latinaan (theodiscus) germaanisesta *þeudiskaz-sanasta (muinaisenglannin þéodisc, vrt. 'teutonit'), joka tarkoitti kansaan (*þeuda) kuuluvaa. Vastakohta tälle sanalle oli 'walhisk', jota sittemmin käytettiin kelteistä ja joka nykyisin näkyy Walesin nimessä.

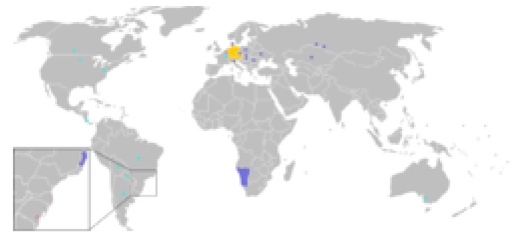
Nykyinen levinneisyys

Saksa on virallinen pääkieli seuraavissa maissa:

- Saksa
- Itävalta
- Liechtenstein

ja eräs virallisista kielistä seuraavissa maissa:

- Belgia
- Luxemburg
- Sveitsi (63 % väestöstä saksankielisiä)[5]
- Italia (alueellisesti Etelä-Tirolissa)

Saksan levinneisyys. Tummanoranssi: äidinkieliset puhujat, vaaleanoranssi: saksa toisena/epävirallisena kielenä, oranssit neliöt: saksankielisiä vähemmistöjä

Lisäksi saksaa puhutaan muun muassa seuraavissa maissa:

- Tanska (alueellisesti Etelä-Jyllannissa)
- Namibiassa (virallisena kielenä 1884–1919 ja 1984–1990)

Monissa Itä-Euroopan maissa on saksaa puhuvia vähemmistöjä. Lisäksi siirtolaisuuden myötä esimerkiksi Etelä-Amerikassa ja Australiassa on merkittäviä saksankielisiä vähemmistöjä. Esimerkiksi Paraguayssa asuu 13 000 saksalaistaustaista mennoniittaa, joilla on edelleen oikeus mm. saksankieliseen koulutukseen.[6]

1800-luvun lopulla yhdistyneen Saksan ei onnistunut enää laajentaa valtaansa muihin maanosiin sen menetettyä merentakaiset alueensa ensimmäisen maailmansodan seurauksena. Saksan kieli levisi merten taakse lähinnä siirtolaisuuden kautta. Saksankielisiä alueita oli Euroopassa enemmänkin ennen toista maailmansotaa, mutta Saksan hävittyä sodan se menetti laajoja maa-alueita muun muassa Puolalle, josta saksalaiset häädettiin kovakouraisesti ns. tynkä-Saksaan.[7] Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2016 lopussa 6 256 henkilöä, joiden äidinkieleksi oli rekisteröity saksa.[8]

Kirjoitusasun ääntäminen

Lyhyet vokaalit

- **a** /a/
- **e** /ɛ/
- **i** /ɪ/
- **o** /ɔ/
- **u** /ʊ/
- **ä** /ɛ/
- **ö** /œ/
- **ü** /ʏ/
- **er** [ɐ]
- **r** [ɐ̯] vokaalin jälkeen

Diftongit ja pitkät vokaalit

- **ei/ai/ay/ey** /aɪ̯/
- **au** /aʊ̯/
- **eu/äu** /ɔʏ̯/
- **a/aa/ah** /aː/
- **e/ee/eh** /eː/
- **i/ih/ie/ieh** /iː/

- **o/oo/oh** /oː/
- **u/uh** /uː/
- **ä/äh** /ɛː/ tai /eː/
- **ö/öh** /øː/
- **ü/üh** /yː/

Konsonantit

- **b** /b/, [p] sanan lopussa
- **c** /t͡s/, /k/
- **ch** [x] a:n, o:n ja u:n jälkeen, [ç] muualla
- **chs** /ks/, /xs/ tai /çs/ morfeemirajalla
- **ck** /k/
- **d** /d/, [t] sanan lopussa
- **dt** /t/
- **dsch** /d͡ʒ/
- **f** /f/
- **g** /g/, [ç] sanaloppuisessa -ig:ssä, [k] muulloin sanan lopussa
- **h** /h/
- **j** /j/
- **k** /k/
- **l** /l/
- **m** /m/
- **n** /n/
- **ng** /ŋ/, /ng/ yhdyssanoissa
- **p** /p/
- **pf** /p͡f/
- **ph** /f/
- **qu** /kv/
- **r** /ʁ/
- **s** [z] sanan alussa ja vokaalien välissä, [ʃ] ennen p:tä tai t:tä tavun alussa, [s] muualla
- **sch** /ʃ/, [sç] kun kirjaimeen s päättyvässä sanassa on pääte -chen
- **ß (ss)** /s/
- **t** /t/
- **th** /t/
- **ti** /t͡sɪ̯/ päätteissä -tion, tiär, tial, tiell, /tɪ/ muualla
- **ts** /t͡s/
- **tsch** /t͡ʃ/
- **tz** /t͡s/, lyhyen vokaalin jälkeen
- **tzsch** /t͡ʃ/
- **v** /f/, /v/ lainasanoissa muualla kuin sanan lopussa
- **w** /v/
- **x** /ks/

- **z** /t͡s/
- **zsch** /t͡ʃ/

Kielioppi

Kieliopiltaan saksa on melko konservatiivinen germaaninen kieli. Saksassa on edelleen esimerkiksi kolme sukua, toisin kuin ruotsissa ja hollannissa, joissa maskuliini ja feminiini ovat yhdistyneet ja englannissa, jossa sukuerottelu on kadonnut.

Sanajärjestys

Päälauseissa sanajärjestys on melko vapaa. Lauseen alkaessa objektilla predikaatti tulee aina ennen subjektia. Sanajärjestys muuttuu käänteiseksi hyvin monissa eri tapauksissa. Kysymyslause on käänteinen, paitsi jos se alkaa subjektilla. Erikoisuutena saksan kielessä verbit hyppäävät alisteisissa sivulauseissa eli alistuskonjunktioiden aloittamissa lauseissa, relatiivilauseissa tai epäsuorissa kysymyslauseissa loppuun. Esimerkiksi *Fritz sagt, dass ich fröhlich bin* = Fritz sanoo, että minä iloinen olen.

Substantiivit

Saksan kielessä kaikki substantiivit kirjoitetaan isolla alkukirjaimella. Substantiiveillä on kolme sukua: maskuliini, feminiini ja neutri. Neutreja voidaan kutsua myös suvuttomiksi sanoiksi. Substantiiveilla on sekä määräinen että epämääräinen muoto. Kun kyseessä on määräinen muoto, nominatiivin artikkeli on feminiinissä *die*, neutrissa *das*, maskuliinissa *der* ja kaikkien sukujen monikossa *die*. Kun kyseessä on epämääräinen muoto, artikkeli on maskuliinissa ja neutrissa *ein* ja feminiinissä *eine*. Monikolla ei ole epämääräistä artikkelia. Lisäksi artikkelit taipuvat sanan sijan mukaisesti.

Saksankielisiä kylttejä Namibiassa.

Adjektiivit

Jos positiivissa oleva adjektiivi esiintyy lauseessa yksin eli predikatiivina, se ei koskaan taivu, ei myöskään monikossa (superlatiivi kuitenkin taipuu myös predikatiivissa). Välittömästi substantiivin edessä oleva adjektiivi eli attribuutti sen sijaan taipuu aina. Attribuuttiadjektiiveja taivutetaan kahdella tavalla. Niin sanotussa heikossa taivutuksessa sanan suku, luku tai sija näkyy substantiivia edeltävässä pronominissa tai artikkelissa, minkä vuoksi sen ei tarvitse näkyä adjektiivissa. Niin sanotussa vahvassa taivutuksessa sanan suku, sija tai eräissä tapauksissa lukukaan ei näy substantiivissa, eli sen edellä ei ole artikkelia tai pronominia, minkä vuoksi suvun puolestaan täytyy näkyä adjektiivissa. Adverbit ovat saksassa samat kuin adjektiivien taipumattomat perusmuodot ja käyttäytyvät myös melkein samalla tavalla.

Numeraalit

Luvusta 21 alkaen ykköset sanotaan ennen kymmeniä. Esimerkiksi luku 21 on saksaksi *einundzwanzig* (kirjaimellisesti "yksi ja kaksikymmentä").

Verbit

Verbejä voi taivuttaa kuudessa persoonassa viidessä aikamuodossa: preesens, imperfekti (oik. preteriti), perfekti, pluskvamperfekti ja futuuri. Preesens ilmaisee luonnollisesti parhaillaan tapahtuvaa toimintaa. Preesensiä käytetään myös muun muassa historian kertomuksissa niin sanottuna historiallisena preesensinä eli tapahtuma on menneessä ajassa, mutta tapahtumaa kuvatessa käytetään preesensiä. Preesensiä voi myös käyttää futuurina, jos lauseessa on tulevaisuuteen viittaava ajan määre. Futuuri voidaan myös muodostaa *werden*-apuverbillä (*ich werde es machen* 'tulen tekemään/aion tehdä sen'). Saksan kielessä imperfektiä käytetään yleensä vain kirjakielessä, esimerkiksi kertomuksissa ja selonteoissa, jolloin tapahtumat käsitetään loppuunsuoritetuiksi, eikä niillä ole yhtymäkohtaa nykyhetkeen. Kielitieteellisesti imperfekti vastaa todellisuudessa preteritiä. Puhutussa kielessä käytetään menneestä ajasta puhuttaessa useimmiten perfektiä. Se ilmaisee samalla, että jokin asia on tehty loppuun. Pluskvamperfekti kääntyy suomeksi pluskvamperfektinä (*ich hatte es gemacht* 'olin tehnyt sen').

Eriäviksi yhdysverbeiksi kutsutaan verbejä, jotka koostuvat etuliitteestä (kuten *ein*, *an* tai *zurück*) ja varsinaisesta verbistä. Jos eriävä yhdysverbi on päälauseen predikaattina, sen verbiosa taipuu normaalisti, mutta etuliite sijaitsee lauseen lopussa (esim. *Ich **nehme** das Buch **mit*** 'Otan kirjan mukaan'). Jos taas yhdysverbi ei ole predikaattina, sijaitsee koko yhdysverbi yhteenkirjoitettuna lauseen lopussa infinitiivissä (esim. *Kannst du später **anrufen**?* 'Voitko soittaa myöhemmin?'), kuten myös sivulauseessa (*Er ist sicher, dass Maria jetzt **ankommt**.* 'Hän on varma, että Maria saapuu nyt').

Saksan kielessä on myös joukko refleksiiviverbejä, joiden toiminta kohdistuu tekijään itseensä, kuten verbi *sich waschen* ('peseytyä'). Niihin liittyy refleksiivipronomini *sich*, joka taipuu persoonamuodoissa yleensä akkusatiivissa (esim. *Ich muss **mich** beeilen* 'Minun pitää kiirehtiä), mutta joissain harvoissa tapauksissa datiivissa (esim. *Was stellst du **dir** vor*? 'Mitä kuvittelet?). Epäsäännöllisesti taipuvia verbejä, joista useimpia kutsutaan myös vahvoiksi verbeiksi, on paljon.

Tapaluokat

Tapaluokkia eli **moduksia** on kolme: indikatiivi, konjunktiivi ja imperatiivi eli käskymuoto. Indikatiivi esittää asian varmana väitteenä. Konjunktiivin preteritiä käytetään konditionaalina sekä päälauseessa että konjunktiolla *wenn* 'jos' alkavassa sivulauseessa (*ich **wäre*** 'olisin'; *ich **wäre** gewesen* 'olisin ollut'). Näin konjunktiivia käyttävät modaaliset lähinnä apuverbit *sollen*, *wollen*, *dürfen*, *müssen*, *können* ja verbit *haben* ja *sein*. Muilla verbeillä konditionaalivirkkeen päälause muodostuu *werden*-verbin konjunktiivin preteritillä (*würde*) ja pääverbin perusmuodolla (*ich **würde** es machen* 'tekisin sen'), sivulauseessa sen sijaan voi käyttää pelkkää pääverbin konjunktiivin imperfektiä, mutta rakenne *würde* + infinitiivi on myös mahdollinen (*wenn ich es machte*; *wenn ich es machen würde* 'jos tekisin sen'). Menneen ajan konditionaalivirke muodostuu aina konjunktiivin pluskvamperfektillä (*ich hätte es gemacht, wenn ich Zeit gehabt hätte* 'olisin tehnyt sen, jos minulla olisi ollut aikaa').

Konjunktiivin preesensiä ja perfektiä käytetään lähinnä vain kirjakielisessä epäsuorassa esityksessä, ja sillä ei oteta kantaa asian todenperäisyyteen (*Der Premierminister sagt, es **gehe** der Ökonomie gut* 'pääministerin mukaan taloudella menee hyvin').

Sijamuodot

Sijamuodot ovat nominatiivi (perusmuoto), akkusatiivi, datiivi ja genetiivi. Substantiivit, adjektiivit, ja jotkut pronominit taipuvat sijamuodon ja suvun mukaan. Useimmilla substantiiveilla yksikön nominatiivi, akkusatiivi ja datiivi ovat kuitenkin yhtäläisiä (poikkeuksena ns. heikot maskuliinit), ja eroa näiden muotojen välillä on vain artikkelissa sekä sanaan mahdollisesti liittyvissä adjektiiveissa. Genetiivissä maskuliini- ja neutrisukuisilla sanoilla on pääte -(e)s (dat. *dem Haus*; gen. *des Haus**es***); feminiinisukuisilla sanoilla yksikön genetiivikin on yhtäläinen datiivin kanssa (nom./akk. *die Frau* 'nainen', dat./gen. *der Frau*). Monikon datiivi eroaa muista monikon sijamuodoista n-päätteellään (nom./akk. *die Häuser*, gen. *der*

Häuser, dat. *den Häuser**n***), mutta jos monikon perusmuodossa on jo n-pääte tai s-pääte, monikon kaikki muodot ovat samanlaisia ja vain artikkelin tai adjektiivin taivutus erottaa muodot. Vakiintuneissa sanonnoissa maskuliinin ja neutrin yksikön datiivimuodon lopussa voi lisäksi esiintyä vanhahtava e-pääte: *zu Haus**e*** 'kotona', *auf dem Land**e*** 'maa(seudu)lla'. Genetiivi korvataan puhekielessä usein von-prepositiota käyttämällä.

Murteet

Käytännön puhekielessä on suuria murteellisia eroja sekä Saksan, Itävallan ja Sveitsin alueiden välillä että näiden maiden sisällä. Näitä eri kielimuotoja pidetään kuitenkin samana kielenä, jolla on yhteinen Martti Lutherin luoma kirjoitetun kielen normi ja kielioppi, joka perustuu itäisen keskisaksan murteeseen. Ensimmäisinä pyrkimyksinä yhteisen normiston luomiseksi pidetään kuitenkin jo 1200-luvun hovirunoilijoiden toimintaa; Lutherin merkitystä yhteisen kirjakielen luojana onkin pitkään ylikorostettu. Eri murteet eivät välttämättä ole keskenään ymmärrettäviä.

Yläsaksa ja alasaksa

Pääartikkelit: Yläsaksa ja Alasaksa

Nykyistä saksan yleiskieltä kutsutaan toisinaan yläsaksaksi *(Hochdeutsch)* erotuksena yhtäältä Sveitsin ja Itävallan murteista, toisaalta Pohjois-Saksassa puhutusta alasaksasta. Alasaksaa pidettiin uskonpuhdistuksen aikana erillisenä kielenä, ja Raamattu käännettiin aluksi molemmille kielille. Myöhemmin alasaksan merkitys virallisissa yhteyksissä väheni, eikä sitä enää käytetä kirjakielenä.

Esimerkiksi knöödeli-niminen ruokalaji on Pohjois-Saksassa *Klöße* ja Etelä-Saksassa *Knödel*.

Sveitsinsaksa

Pääartikkeli: Sveitsinsaksa

Sveitsinsaksa on yhteisnimitys Sveitsissä puhuttaville alemannimurteille, jotka eroavat saksasta niin paljon, ettei saksalainen ymmärrä sveitsinsaksaa helposti. Sveitsinsaksa on Sveitsissä jokapäiväinen puhekieli. Virallisissa yhteyksissä käytetään kuitenkin standardisaksaa sveitsiläisin muunnelmin. Sanavarastossa on joitakin ranskalaisia lainasanoja, kuten *Glace* (jäätelö, yleiskielellä *Eis*) ja *Velo* (polkupyörä, yleiskielellä *Fahrrad*). Sveitsissä kiitetään sanomalla *merci*, kuten ranskassa. Sveitsiläiset käyttävät kuitenkin virallisissa yhteyksissä ja muutenkin kirjoittaessaan useimmiten saksan kirjakieltä. Yläsaksan ß kirjoitetaan Sveitsissä ss, kuten *Strasse* (katu), joka kirjoitetaan Saksassa ja Itävallassa *Straße.*

Sinuttelu ja kohteliaisuusmuodot

Saksassa muun muassa suomen ja ruotsin teitittelyä vastaavana puhuttelumuotona, *kohteliaisuusmuotona*, käytetään monikon kolmatta persoonaa. Kieliopissa nämä kohteliaisuusmuodot esitellään yleensä omana persoonamuotonaan verbejä tai pronomineja taivuttaessa. Ne eroavat kuitenkin monikon kolmannesta vain siten, että niissä pronomini ”Sie” kirjoitetaan aina isolla alkukirjaimella, joten omaa taivutusta niillä ei varsinaisesti ole. Saksalaiset sinuttelevat harvemmin kuin suomalaiset. Kohteliaisuusmuotoa käytetään uusien tuttavuuksien kanssa sekä puhuteltaessa itseään vanhempaa henkilöä. Sitä käytetään myös tapauksissa, joissa näitä puhuteltavia on useampi kuin yksi.

Ääntäminen

Saksan ääntäminen vaihtelee alueittain, varsinkin pohjoisen ja etelän välillä. Standardiääntämyksenä pidetään usein (esimerkiksi oppikirjoissa) pohjoissaksalaista ääntämystä.

Painotus

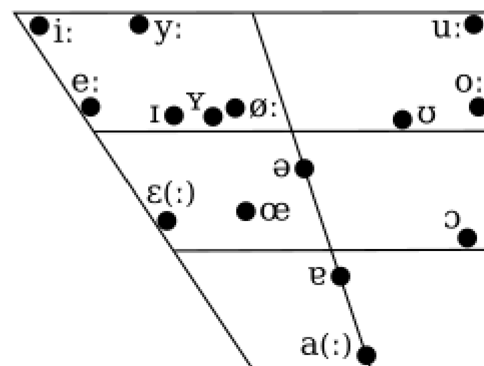
Sanojen paino on yleensä ensimmäisellä tavulla. Poikkeuksia ovat muun muassa painottomat etuliitteet ja jotkin vierasperäiset sanat, jolloin lainasanan mukana on omaksuttu myös sen painotus. Yhdyssanoissa aksentti on ensimmäisellä sanalla.

Intonaatio

Lauseen intonaatio vaihtelee lausetyypin mukaan. Laskeva intonaatio on toteamuslauseissa merkkinä lauseen lopusta. Joskus se esiintyy myös kysymyssanalla alkavissa kysymyslauseissa. Ilman kysymyssanaa muodostettavissa kysymyslauseissa on nouseva intonaatio. Tasainen intonaatio esiintyy ennen taukoa, esimerkiksi pää- ja sivulauseen välissä.

Vokaalijärjestelmä

Saksassa on yhteensä 15 vokaalifoneemia, joita kirjoituksessa vastaavat grafeemit a, e, i, o, u, ä, ö ja ü sekä y, jota käytetään myös konsonanttina. Vokaalin pituudella on saksan kielessä distinktiivinen funktio, joka tarkoittaa että saksassa on sanoja, jotka ääntämyksellisesti eroavat toisistaan ainoastaan vokaalin pituuden perusteella (esimerkiksi Hölle ja Höhle). Kaikista paitsi pitkästä vokaalista /eː/ on siis olemassa kaksi varianttia, lyhyt ja pitkä. Saksan vokaalit ovat /aː/ : /a/; /iː/ : /ɪ/; /oː/ : /ɔ/; /uː/ : /ʊ/; /ɛː/ : /ɛ/; /øː/ : /œ/; /yː/ : /ʏ/ ja /eː/.

Saksan vokaalit.[9]

Pitkän vokaalin voi yleensä tunnistaa kirjoitusasun perusteella. Sitä merkitsemään käytetään muun muassa tuplavokaalia (”T**ee**”), vokaali + h -yhdistelmää (”Z**ah**l” ('h' ei äänny)) tai merkittäessä vokaalia /iː/, yhdistelmällä ie/ieh (”L**ie**be”/ ”z**ieh**en”). Samoin avotavuissa esiintyvät vokaalit ovat pitkiä.

Kirjoituksessa **lyhyttä vokaalia** seuraavat kaksi samaa kirjainta (esimerkiksi ”Ratte”, ”Sonne”) kertovat niitä edeltävän vokaalin olevan lyhyt. Myös umpitavuissa vokaalit ovat tiettyjä poikkeusia lukuun ottamatta lyhyitä.

Konsonanttien ääntäminen

Saksassa ch ääntyy ach-äänteenä takavokaalin jäljessä ja ich-äänteenä etuvokaalin jäljessä. Monissa saksan sanoissa k on muuttunut ach- tai ich-äänteeksi. Esimerkiksi sanan *Schweiz/Schwiiz* (Sveitsi) vanhempi muoto oli *Skweiz/Skwiiz*, joka esiintyy vieläkin eräissä murteissa ja vastaavasti sanan *ich* (=minä) vanhempi muoto on vieläkin eräissä murteissa esiintyvä *ik*.

Kirjoitusasu

Saksaa kirjoitetaan latinalaisella aakkostolla. Saksan kielen erikoislaatuisuuksia on muun muassa se, että kaikki substantiivit kirjoitetaan isolla alkukirjaimella. Tällä hetkellä oikeinkirjoitusta määrittää vuoden 1996 oikeinkirjoitusuudistus, jonka käyttöönotto on herättänyt varsinkin konservatiivien keskuudessa vastarintaa. Uudistuksessa mm. vähennettiin ß:n käyttöä, vaikkakaan Sveitsissä sitä ei ole käytetty aikoihin.

Saksan aakkoset

Kirjain	Nimi
A a	a
Ä ä	a umlaut
B b	be
C c	ce
D d	de
E e	e
F f	ef
G g	ge
H h	ha
I i	i
J j	jot
K k	ka
L l	el
M m	em
N n	en
O o	o
Ö ö	o umlaut
P p	pe
Q q	ku
R r	er
S s	es
ß (ss)	scharfes S eli Eszett
T t	te
U u	u
Ü ü	u umlaut
V v	vau
W w	we
X x	iks
Y y	ypsilon
Z z	zet

Kielinäyte

»Alle Menschen sind frei und gleich an Würde und Rechten geboren. Sie sind mit Vernunft und Gewissen begabt und sollen einander im Geist der Brüderlichkeit begegnen.»

Suomeksi:
»Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.»

(YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artikla) [10]

Lähteet

- Hakkarainen, Heikki J.: *Kielen historian tutkimisesta*. Teoksessa Hakkarainen ym. (toim.): Saksan kielestä ja kulttuurista, s. 60–69. Helsinki: Yliopistopaino, 1997.
- Hakkarainen, Heikki J. ym. (toim.): *Saksan kielestä ja kulttuurista*. 2. uudistettu laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 1997. ISBN 951-570-380-8.

Viitteet

1. rechtschreibrat.com (http://www.rechtschreibrat.com/) Rat für deutsche Rechtschreibung. Viitattu 3.3.2012.
2. Timo Kumpulainen (toimittanut): *Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2011*. Opetushallitus, 2012. ISBN 978-952-13-5083-2.
3. Hakkarainen 1997, s. 63–66.
4. Hakkarainen 1997, s. 67–68.
5. Sprachen, Religionen – Daten, Indikatoren (http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/01/05/blank/key/sprachen.html) *Statistik Schweiz*. Bundesamt für Statistik, Neuchâtel 2016. Viitattu 14.4.2016.
6. Jörn Breiholz: Die deutsche Kolonie in den Subtropen Paraguays (http://www.bpb.de/internationales/amerika/lateinamerika/44846/deutsche-kolonie) (saksaksi) Bundeszentrale für politische Bildnung 9.1.2008. Viitattu 12.3.2016.
7. Viikon kieli: Saksa (http://yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=27&t=&a=7834) *yle.fi/elavaarkisto*. Ylen elävä arkisto. Viitattu 12.6.2010.
8. Tilastokeskus: Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990-2016 (http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_010.px)
9. Kleiner, Stefan; Knöbl, Ralf: *Das Aussprachewörterbuch*. Berliini: Dudenverlag, 2015. ISBN 978-3-411-04067-4. Teoksen verkkoversio (https://books.google.fi/books?id=T6vWCgAAQBAJ&redir_esc=y) (viitattu 9.6.2020). (saksaksi)
10. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=ger)

Aiheesta muualla

- Kuvia tai muita tiedostoja aiheesta **Saksan kieli** Wikimedia Commonsissa
- Saksan oikeinkirjoitus uudistuu (http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=393). Kielikello 4/1996.
- YLE Oppiminen/Kielet: Saksa (http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/15/saksa)

Germaaniset kielet

afrikaans · alasaksa · englanti · friisi · fääri · gootti · hollanti · islanti · jiddiš · luxemburg · norja · ruotsi · saksa · tanska · yola

Euroopan unionin viralliset kielet

bulgaria · englanti · espanja · hollanti · iiri · italia · kreikka · kroatia · latvia · liettua · malta · portugali · puola · ranska · romania · ruotsi · saksa · slovakki · sloveeni · suomi · tanska · tšekki · unkari · viro